

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ
РЕПАРАЦІЙ ДЛЯ ОСІБ
ПОСТРАЖДАЛИХ
ВІД КАТУВАНЬ**

Лютий 2025 р.

REDRESS

Ending torture, seeking justice for survivors

Цей посібник є частиною серії Практичних приміток, розроблених для зміцнення спільноти фахівців у сфері репарацій від імені осіб, постраждалих від катувань та інших серйозних порушень прав людини. Він адресований фахівцям, які, які надають допомогу постраждалим особам у їхньому шляху до забезпечення та імплементації репарації. REDRESS раніше розробив Практичні примітки, що доповнюють цю, включаючи: Репарації для осіб, постраждалих від катувань, Підхід до вимагання репарацій, орієнтований на осіб, постраждалих від катувань, Закон проти катувань, Комплексна стратегічна судовий процес проти катувань та Виконання рішень.

Ця Практична Примітка має на меті надати практичні настанови щодо порядку складання позову (скарги) про репарації для подання до міжнародних та регіональних механізмів захисту прав людини, а також стратегії виконання їхніх рішень щодо репарацій. Вона містить коментарі стосовно кожного механізму, окреслює правові процедури та включає приклади призначених заходів відшкодування.

Ця публікація була підготовлена **Александро Родрігесом Діасом (Alejandro Rodríguez Díaz)**, юрисконсультантом REDRESS, за підтримки членів команди REDRESS: **Піс Аміто (Pease Amito)**, менеджерка програми, **Жулі Бардеш (Julie Bardèche)**, юридична радниця, **Фіона МакКей (Fiona McKay)**, юридична консультантка, **Міра Насір (Mira Naseer)**, юридична співробітниця, **Madison Simons (Медісон Саймонс)**, стажистка з правових питань, **Александра Вісенте (Alejandra Vicente)**, керівниця юридичного відділу, **Ева Санчіс (Eva Sanchis)**, керівниця відділу комунікацій, та **Руперт Скілбек (Rupert Skilbeck)**, директор.

REDRESS

Ending torture, seeking justice for survivors

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ	5
ПРИМІТКА ЩОДО ТЕРМІНОЛОГІЇ	7
А. ПІДГОТОВКА ПОЗОВІВ ПРО РЕПАРАЦІЮ ЗА КАТУВАННЯ	9
ВИЗНАЧЕННЯ ПРЯМИХ ТА НЕПРЯМИХ ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ	9
ОТРИМАННЯ ЗГОДИ ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ	13
ДЕМОНСТРАЦІЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ РЕПАРАЦІЄЮ, ШКОДОЮ ТА ПОРУШЕННЯМ	13
ВИЗНАЧЕННЯ ЗАТРЕБУВАНИХ ФОРМ РЕПАРАЦІЇ	15
В. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РЕПАРАЦІЙ	28
ДОТРИМАННЯ ДЕРЖАВАМИ РІШЕНЬ ПРО РЕПАРАЦІЮ МІЖНАРОДНИХ МЕХАНІЗМІВ	29
РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ	32
ШАБЛОН СТРАТЕГІЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ	38
С. РЕПАРАЦІЯ ПЕРЕД ДОГОВІРНИМИ ОРГАНАМИ З ПРАВ ЛЮДИНИ	40
АФРИКАНСЬКА СИСТЕМА	42
МІЖАМЕРИКАНСЬКА СИСТЕМА	46
ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА	48
ДОГОВІРНІ ОРГАНИ ООН	51
ДОКУМЕНТИ ТА ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА	57

СКОРОЧЕННЯ

ACHPR	Африканська хартія прав людини і народів
ACHR	Американська конвенція з прав людини
ACommHPR	Африканська комісія з прав людини і народів
ActHPR	Африканський суд з прав людини і народів
Комітет CEDAW	Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок
Конвенція CEDAW	Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок
IACHR	Міжамериканська комісія з прав людини
IACtHR	Міжамериканський суд з прав людини
ЕКПЛ	Європейська конвенція з прав людини
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЗДПЛ	Загальна декларація прав людини
КПК	Комітет ООН проти катувань
КПК ООН	Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання
КПЛ	Комітет ООН з прав людини
МПГПП	Міжнародний пакт про громадянські та політичні права
ООН	Організація Об'єднаних Націй
СНПК	Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом

ВСТУП

Репарації за порушення прав людини, включаючи катування, є ключовим елементом на шляху потерпілих та постраждалих осіб до відновлення. Хоча доступ до ефективних засобів правового захисту та до повної й ефективної репарації є правом потерпілих осіб, держави, відповідальні за порушення, часто його ігнорують. Навіть коли потерпілим особам вдається отримати рішення про присудження репарації, його фактичне виконання часто становить проблему. Відповідно, у більшості випадків саме потерпілим особам та їхнім представникам доводиться оскаржувати бездіяльність держави щодо ненадання репарацій.

У тих випадках, коли засоби правового захисту недоступні або неефективні на національному рівні, постраждалі особи можуть звернутися до регіонального чи міжнародного договірному органу з прав людини для визнання порушення, скоєного Державою, та її зобов'язання надати репарацію. Навіть після отримання позитивних рішень, постраждалі особи, їхні представники та союзники все одно мають працювати над їхнім виконанням.

Взаємодія з постраждалими особами є критично важливою для розуміння та задоволення їхніх потреб і очікувань під час складання правозахисного позову про репарацію. Фахівці мають бути обізнані із законодавством та практикою механізму, який використовується щодо репарації, а також знати вимоги до необхідної документації для обґрунтування позову. Стратегія імплементації має бути зосереджена навколо потреб та очікувань потерпілих осіб та включати різноманітні методи для вирішення проблем, зумовлених конкретним контекстом.

Спираючись на порівняльний досвід та кейс-стаді, ця Практична примітка охоплює:

- А. Підготовка правозахисних позовів про репарацію. Цей розділ містить практичну інформацію для фахівців, які готують позов про репарацію як частину скарги, що подається до регіонального або міжнародного механізму. Він містить поради щодо документації, необхідної для обґрунтування кожної форми репарації.
- В. Розробка стратегії імплементації репараційних рішень. Цей розділ описує виклики, що виникають під час імплементації, та пропонує практичні поради для комплексної стратегії імплементації, орієнтованої на постраждалих осіб.
- С. Практика застосування репарації в правозахисних механізмах. Цей розділ досліджує процедурну та матеріальну інформацію щодо ключових регіональних та міжнародних механізмів стосовно їхнього підходу до репарації.

ПРИМІТКА ЩОДО ТЕРМІНОЛОГІЇ

Рішення: Органи Організації Об'єднаних Націй (ООН) з прав людини та регіональні правозахисні системи використовують різну термінологію для позначення своїх висновків. Договірні органи та спеціальні процедури ООН оприлюднюють «міркування». Міжамериканська комісія з прав людини (IACHR) видає «доповіді». Африканська комісія з прав людини і народів (ACoMHR) видає «рішення». Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), Африканський суд з прав людини і народів (ACtHR) та Міжамериканський суд з прав людини (IAcHR) видають «постанови». Для спрощення ця Практична примітка використовує термін «рішення» для позначення всіх вищезазначених висновків.

Засоби правового захисту, репарації та відшкодування: У цій Практичній примітці ми використовуємо термін «засоби правового захисту» для позначення юридичних процесів, які можуть забезпечити встановлення істини, правосуддя та репарації, а також для позначення конкретних результатів судових процесів. Ми використовуємо термін «репарація» для позначення сутнісних заходів, як визначено в цій Практичній примітці, які розробляються та впроваджуються для відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушення прав людини.

Потерпілі та постраждалі особи: У цій Практичній Примітці ми використовуємо обидва терміни: «потерпіла особа» і «постраждала особа». Обговорюючи міжнародну судову практику та правові стандарти щодо права на репарації, ми використовуємо термін «потерпіла особа» для узгодження з термінологією, що використовується судами, регіональними та міжнародними органами. У коментарях ми використовуємо термін «постраждала особа» для позначення як осіб, які пережили порушення прав людини, так і їхніх сімей та громад, а також сімей тих, хто загинув внаслідок таких порушень.

Використання нами слова «постраждала особа» замість «потерпіла особа» жодним чином не має на меті применшити правовий статус осіб як потерпілих від злочинів та порушень відповідно до національного та міжнародного права, індивідуально чи колективно. Ми використовуємо термін «постраждала особа» для посилення самовизначення, гідності та сили окремих потерпілих осіб і підкреслення можливості зцілення та реабілітації.

А. ПІДГОТОВКА ПОЗОВІВ ПРО РЕПАРАЦІЮ ЗА КАТУВАННЯ

Під час подання правозахисних позовів до міжнародних та регіональних органів фахівці повинні включати окремий розділ про заходи репарації, затребувані потерпілими особами, та надавати підтверджуючі докази (див.: Модуль 11: Написання позову щодо порушення прав людини та Практична примітка REDRESS щодо Комплексного стратегічного судового процесу проти катувань). Цей розділ містить деякі практичні поради та коментарі щодо підготовки детальних та обґрунтованих позовів про репарацію, які подаються до правозахисних органів.

Фахівцям слід прагнути підтримувати тісний контакт із постраждалими особами, щоб гарантувати, що запитувана репарація відповідає їхнім бажанням та потребам, а також керувати очікуваннями, відображаючи перешкоди, перспективи та терміни для ухвалення рішень імплементації репараційних заходів. Вони також повинні забезпечити, наскільки це можливо, участь постраждалих осіб у розробці та підготовці позову (див. нашу Практичну Примітку щодо Підходу до вимагання репарацій, орієнтованого на осіб, на постраждалих від катувань).

Визначення прямих та непрямих потерпілих осіб

Важливо, щоб фахівці включали до подання всіх потерпілих осіб, які зазнали шкоди та мають право на репарацію. Це включає тих, хто зазнав катувань (прямі потерпілі особи), а також інших осіб, пов'язаних зі справою, які зазнали шкоди внаслідок катувань, завданих потерпілим особам (непрямі потерпілі особи). (Для отримання додаткової інформації про те, як визначати «потерпілих осіб» — включно з індивідуальними, колективними, прямими та непрямими, див. нашу Практичну примітку щодо Репарації для осіб, постраждалих від катувань.)

Репарація для непрямих потерпілих осіб

Практика присудження репарації для непрямих потерпілих осіб відрізняється в кожному правозахисному механізмі.

Керуючись своїм Зауваженням загального порядку № 3, Комітет проти катувань (КПК) визнав право на репарацію не лише за прямою потерпілою особою від катувань, але й за її родичами, наприклад, у справі Хойос Енао та інші проти Мексики (Hoyos Henao and others v. Mexico).

Ця практика також поширена у Міжамериканській системі. Наприклад, у таких справах, як Жінки — жертви сексуальних катувань в Атенко проти Мексики (Women Victims of Sexual Torture in Atenco v. Mexico), ІАСtHR визнав родичів жінок, які зазнали катувань, потерпілими сторонами, що мають власне право на репарацію.

У Африканській системі АСtHPR у своєму Інформаційному листі щодо подання заяв про репарацію пояснив, що у випадках серйозного порушення права на фізичну недоторканність, Суд може презумувати, що найближчі члени сім'ї прямої потерпілої особи зазнали емоційної шкоди, яка має бути визнана немайновою шкодою.

На практиці, згідно з Практичним керівництвом ЄСПЛ щодо Критеріїв прийнятності, компенсація для непрямих потерпілих осіб — таких як члени сім'ї — зазвичай присуджується у справах, пов'язаних із катуваннями, лише якщо також мало місце позбавлення життя або насильницьке зникнення прямої потерпілої особи. У випадках катувань, що не включають позбавлення життя чи зникнення, компенсація для непрямих потерпілих осіб є менш поширеною.

Фахівцям слід, наскільки це можливо, надавати докази зв'язку між непрямыми та прямими потерпілими особами (наприклад, через акти реєстрації цивільного стану, свідоцтва про шлюб чи партнерство, свідоцтва про народження тощо).

Потерпілі особи мають бути чітко ідентифіковані вже у первинному поданні скарги. Скарга про репарацію повинна містити повні імена потерпілих

осіб, і доцільно також вказувати їхні професії для підкріплення аргументів позову про репарацію. У разі наявності проблем, пов'язаних із безпекою чи захистом, може бути подано клопотання про збереження анонімності або дозвіл на використання псевдонімів. У позові про репарацію фахівці повинні чітко вказати, від чийого імені подається кожен індивідуальний позов про репарацію, а також чи є запит індивідуальним, чи колективним.

Анонімність осіб, потерпілих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК)

Загалом, анонімність постраждалих осіб, якщо вона вимагається, зберігається лише у публічних документах. Це означає, що публічні рішення, ухвалені правозахисними механізмами, використовуватимуть псевдоніми або інші ідентифікатори для захисту особистих даних постраждалих осіб. Проте, документи, що передаються Державі в рамках процедури (наприклад, передача первинних повідомлень), включають особисті дані постраждалих осіб.

У червні 2024 року Комітет із ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW) ухвалив проривне рішення про захист особистих даних 35 жінок, постраждалих унаслідок СНПК, використовуючи псевдоніми навіть у документах, що передаються Державі. Це рішення врахувало численні та серйозні перешкоди, з якими стикаються постраждалі особи унаслідок СНПК на шляху доступу до правосуддя, зокрема соціальне відчуження та ризик репресій з боку держави.

У певних ситуаціях можуть існувати винятки до вимоги щодо індивідуальної ідентифікації потерпілих осіб. Наприклад, при представництві корінних громад або діяч від імені групи, члени якої не можуть бути ідентифіковані через обставини справи.

Ідентифікація потерпілих осіб у складних контекстах

ІАСтНР приймав до розгляду скарги, в яких не всі потерпілі особи були повністю індивідуалізовані. Це було зроблено у випадках масових порушень прав людини, коли через характер фактів індивідуалізація потерпілих осіб створювала тягар, який був неможливий для виконання законними представниками.

Наприклад, у справі *Масові вбивства в Ель-Мосоте та прилеглих місцях проти Сальвадору (Massacres of El Mozote and nearby places v. El Salvador)*, що стосувалася масових порушень, скоєних Збройними силами держави, не було можливості встановити загальну кількість потерпілих осіб на момент подання заяви через насильницьке зникнення цілих сімей, спалення тіл, примусове переміщення та інші причини.

У цьому випадку, в рамках заходів репарації, Суд зобов'язав Державу продовжити зусилля зі встановлення всіх потерпілих осіб. (Див. інший приклад у справі *Члени адвокатського колективу «Хосе Альвеар Рестрепо» проти Колумбії» (Members of the «José Alvear Restrepo» Lawyers Collective v. Colombia).*)

Вирішальне значення має ідентифікація колективної шкоди, наприклад, шляхом визначення того, чи постраждала спільнота, до якої належить особа/особи, що зазнали катувань, як ціле. Наприклад, у справі *Бедоя Ліма та інші проти Колумбії (Bedoya Lima et al v. Colombia)*, пов'язаній із катуваннями сексуальним та ґендерно-зумовленим насильством (СГЗН) проти жінки-журналістки, ІАСтНР відзначив вплив СГЗН на жінок під час внутрішнього конфлікту в Колумбії, особливо на жінок-журналісток, та зобов'язав вжити заходів репарації, які принесуть користь цій ширшій групі.

Якщо будь-яка постраждала чи потерпіла особа стикається з неминучим ризиком, фахівцям слід розглянути можливість запиту запобіжних заходів або тимчасових заходів, де це можливо. Існують специфічні для кожного форуму процедури та форми для запиту цих заходів перед кожним договірним органом.

Справа Хінет Бедої проти Колумбії (Jineth Bedoya v. Colombia) **(IACTHR)**

Під час публічних слухань по суті та щодо репарації Хінет (журналістка, правозахисниця та постраждала особа унаслідок сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК)) повідомила IACTHR про постійні погрози на свою адресу та адресу своєї матері. Через неминучий ризик для їхнього життя Суд зобов'язав Державу вжити тимчасових заходів щодо них обох, зокрема посилити їхню існуючу схему захисту, серед іншого.

Отримання згоди потерпілих осіб

Діючи від імені постраждалих осіб, більшість правозахисних механізмів вимагають від фахівців отримання згоди потерпілої особи на подання скарги. Вважається належною практикою забезпечення поінформованої згоди потерпілої особи не лише на провадження, а й на етап виконання рішення. Фахівцям слід утримуватися від розголошення будь-якої інформації чи документації, якщо постраждала особа не надала на це явної згоди.

Винятки з вимоги про згоду застосовуються, коли потерпілі особи не можуть надати згоду самостійно — наприклад, у випадках осіб, які були насильницьки зниклі або утримуються без зв'язку із зовнішнім світом. У таких випадках згоду слід отримати, коли це можливо, від найближчих родичів потерпілої особи, найближчого родича, батьків або законного опікуна.

Демонстрація зв'язку між репарацією, шкодою та порушенням

У поданні про репарацію фахівці повинні пояснити, яким чином шкода, завдана потерпілим особам, пов'язана з інкримінованими порушеннями. Вирішальне значення має пояснення того, як затребувані заходи відповідають завданій шкоді, включно з тяжкістю та масштабом фактів, а також особливими обставинами потерпілих осіб, і як запитувані заходи репарації допоможуть виправити ситуацію.

Заходи повинні, наскільки це можливо, бути підкріплені вагомими доказами, враховуючи інкриміновані порушення, завдану шкоду та запитувані заходи. Медичні картки, судово-медичні та психосоціальні звіти, рахунки за медичне обслуговування, фотографії травм, свідчення постраждалої особи, її родичів та свідків, фотографії пошкодженого чи втраченого майна, документи на право власності на майно та землю, а також інші докази є лише деякими прикладами.

Важливість демонстрації зв'язку

Якщо фахівці не зможуть продемонструвати зв'язок між затребуваними заходами репарації та порушеннями, правозахисний орган може відхилити цей позов або розглянути альтернативні форми репарації.

У справі *Фейлазу проти Мальти (Feilazoo v Malta)* ЄСПЛ розглянув нелюдські умови тримання заявника в імміграційному центрі, визнавши Державу відповідальною за порушення заборони катувань відповідно до Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ). Заявник вимагав 109 000 євро як відшкодування майнової шкоди, включаючи втрачений заробіток під час тримання та майбутній втрачений заробіток через травми, отримані в імміграційному центрі. Проте Суд встановив, що недостатньо доказів для підтвердження того, що заявник мав регулярний дохід до затримання. Як наслідок, він відхилив ці вимоги та присудив 25 000 євро як відшкодування немайнової шкоди.

ІАСтHR у справі *Крус Санчес та інші проти Перу (Cruz Sánchez et al. v. Peru)* визнав Державу відповідальною за три позасудові вбивства, скоєні перуанськими силами безпеки в актах надмірного застосування сили. Законні представники потерпілих осіб звернулися до ІАСтHR із клопотанням зобов'язати Перу ухвалити протоколи, що обмежують застосування сили співробітниками органів безпеки. Однак, Суд постановив, що факти цієї справи були винятковими і не є репрезентативними для звичайної поведінки сил безпеки. Таким чином, ІАСтHR відхилив це клопотання про репарацію, встановивши недостатній причинно-наслідковий зв'язок між цим заходом репарації та фактами справи.

Визначення затребуваних форм репарації

Фахівці повинні включити до позову всі форми репарації, необхідні для відшкодування порушень прав людини, які мали місце у конкретній справі. (Див. нашу Практичну примітку щодо Репарації для осіб, постраждалих від катувань, для отримання додаткової інформації про форми репарації.)

Важливо консультуватися з постраждалими особами, щоб зібрати їхні точки зору та дослідити форми репарації, які вони вважають актуальними для свого процесу відновлення, а також продемонструвати зв'язок між кожним заходом репарації, шкодою, завданою потерпілим особам, та інкримінованими порушеннями (Див. розділ 1.2).

При визначенні заходів репарації, які мають бути включені до позову, фахівці повинні гостро усвідомлювати вплив скоєних порушень, забезпечуючи, щоб їхній підхід враховував травматичний досвід і був чутливим до культури та ґендеру. Це означає встановлення відповідності до різного впливу порушень на осіб із різних контекстів та обставин, включаючи різні ґендери, сексуальну ідентичність та/або орієнтацію. Це також означає розуміння травми та визнання її різноманітного впливу на людей, наприклад, шляхом забезпечення прямої комунікації з постраждалими особами під час складання позову про репарацію.

Реституція

Оскільки заходи реституції рідко є здійсненими у справах про катування, фахівцям може знадобитися розглянути пов'язані порушення, яких зазнала потерпіла чи постраждала особа і які можуть бути оборотними, як-от: порушення права власності, відновлення втраченої роботи, або коротке та нетяжке довільне затримання — залежно від обставин справи. У таких випадках фахівцям слід чітко викласти ситуацію, до якої вони прагнуть повернути постраждалу особу.

Потенційні заходи реституції, які можуть бути затребувані, включають:

- Відновлення свободи у випадках довільного арешту.
- Скасування або анулювання судових рішень, винесених без належної правової процедури.
- Забезпечення належних умов тримання, включаючи адекватне харчування, освітлення, простір та гігієну, відповідно до стандартів прав людини.
- Відновлення громадянства або статусу проживання, якщо на них вплинули порушення.
- Забезпечення заходів безпечного повернення для потерпілих осіб, які були переміщені, щоб дати їм змогу повернутися до своїх місць проживання.
- Поновлення потерпілої особи на попередньому місці роботи або працевлаштування на порівнянну посаду.

Реабілітація

Враховуючи наслідки катувань, реабілітація є одним із найважливіших заходів репарації для підтримки шляху потерпілих осіб до відновлення та реінтеграції в суспільство чи громаду. Для цього типу репарації важливо встановити фізичні, психологічні, соціальні, культурні, економічні та інші наслідки порушень для потерпілої особи. Слід надати докази щодо ситуації потерпілої особи до скоєння порушень та погіршення цієї ситуації після скоєння порушень.

Також важливо підкреслити різні виміри шкоди, такі як ґендерний, інтерсекційний, трансгенераційний, щоб забезпечити, що запитувані заходи враховують її специфіку. Наприклад, шкода, спричинена сексуальним насильством та завдана через належність особи до етнічної меншини, повинна бути усунена з урахуванням цих специфічних особливостей. Заходи реабілітації мають відображати конкретні потреби кожної потерпілої особи.

Справа Клемана Абаїфута та 6999 інших осіб проти Республіки Чад (Clément Abaïfouta and 6, 999 Others v. the Republic of Chad) (справа Іссена Хабре)(Hissène Habré case)

У 2015 році Суд Нджамені в Чаді виніс рішення, яким визнав винними кількох членів сил безпеки та збройних сил, відповідальних за міжнародні злочини, включно з катуваннями, під час режиму Іссена Хабре. Рішення включало присудження репарації приблизно 7000 особам, потерпілим від режиму, включаючи компенсацію та заходи сатисфакції. Однак, Чад не зміг належним чином впровадити ці заходи.

Через невиконання Чадом зобов'язань щодо репарації, групи потерпілих осіб та їхні представники подали правозахисну скаргу проти Чаду до ACommHPR. Розгляд цієї справи все ще триває.

У рамках подання щодо суті справи та позову про репарацію заявники надали експертний звіт про наслідки нездатності виконати рішення для потерпілих осіб. У звіті було встановлено, що невиконання призвело до загострення шкоди, пов'язаної з первісними порушеннями, а також спричинило фрустрацію, втому потерпілих осіб та іншу фізичну, психосоціальну, економічну, трансгенераційну та соціальну шкоду для потерпілих осіб.

Звіт продемонстрував нагальну необхідність заходів реабілітації у майбутньому рішенні ACommHPR.

Якщо потерпіла особа отримувала медичну чи психосоціальну допомогу після первинного порушення, важливо включити звіти про діагноз та необхідне лікування потерпілої особи, а також тривалість та вартість такого лікування протягом цього часу.

Нижченаведена таблиця пропонує невичерпний перелік видів шкоди, часто спричиненої катуваннями та пов'язаними порушеннями, заходи реабілітації, які можуть бути запитані, та підтверджувальну документацію, яка може знадобитися.

Вид шкоди	Заходи реабілітації, що можуть бути затребувані (приклади)	Підтверджувальна документація
<p>Фізична травма, фізична інвалідність</p>	<p>Пріоритетний доступ до безкоштовної, спеціалізованої медичної допомоги, що враховує особливі обставини та потреби потерпілої особи, включно з культурними, ґендерними та мовними особливостями, а також доступністю.</p> <p>Медичне лікування повинно включати безкоштовне надання ліків та покривати будь-які витрати, пов'язані з транспортуванням потерпілої особи до медичного центру.</p> <p>Це лікування має бути доступним у центрах, найближчих до місця проживання постраждалої особи, або далі, у випадках, коли близькість може поставити під загрозу анонімність чи репутацію потерпілої особи або спричинити стигматизацію.</p> <p>Ці заходи повинні бути узгоджені з постраждалою особою та ґрунтуватися на індивідуальній медичній оцінці. Постраждали особи повинні отримувати вичерпну інформацію про медичне лікування, перш ніж вони зможуть надати на нього згоду.</p>	<p>Медичний або судово-медичний звіт.</p> <p>Медичні записи, включно з діагнозом та кошторисом щодо ціни та тривалості лікування.</p> <p>Рахунки-фактури за медичне лікування, витрати на яке вже були понесені.</p> <p>Свідчення потерпілих та інших осіб, що демонструють, як ситуація потерпілої особи змінилася внаслідок порушень.</p>

	<p>Фахівці повинні надавати лікування з високим рівнем чутливості та застосовувати підхід, що враховує гендерну та культурну специфіку. Наприклад, у випадках сексуального насильства проти жінок, особлива увага повинна приділятися забезпеченню конфіденційності. Також їм має бути надано вибір щодо статі фахівця, який проводитиме їх обстеження та лікування.</p>	
<p>Психологічна шкода, психологічна або психіатрична інвалідність</p>	<p>Слід забезпечити пріоритетний доступ до безкоштовної та спеціалізованої психологічної та психіатричної допомоги, з урахуванням особливих обставин та потреб потерпілої особи, включно з культурними, мовними особливостями, доступністю та іншим. Як зазначено вище.</p>	<p>Психологічні звіти, психіатричні звіти, кошториси щодо ціни та тривалості лікування.</p> <p>Рахунки-фактури за лікування, витрати на яке вже були понесені.</p> <p>Свідчення потерпілих та інших осіб, що демонструють, як ситуація потерпілої особи змінилася внаслідок порушень.</p>

<p>Обмежений доступ до освіти чи професійно-технічної підготовки для прямих та непрямих потерпілих осіб (через переїзд до третьої країни чи іншої громади, втрату доходу, необхідність змінити школу через ціну, травму, остракізм тощо)</p>	<p>Стипендії та фінансування для отримання доступу до освіти чи професійно-технічної підготовки.</p> <p>Слід обов'язково враховувати потреби осіб з особливими потребами та інвалідністю, а також визначати, чи є їхній стан наслідком скоєних порушень.</p>	<p>Свідчення потерпілих та інших осіб, що демонструють, як ситуація потерпілої особи змінилася внаслідок порушень.</p> <p>Квитанції про оплату навчання.</p>
--	--	--

Сатисфакція

Заходи сатисфакції є дуже індивідуальними і залежать від уподобань потерпілих осіб, членів сім'ї або колективів. Вони завжди мають бути визначені самими постраждалими особами та спільно з ними, щоб бути справді репараційними.

При запиті публічних вибачень фахівці повинні забезпечити, щоб постраждалі особи визначили, яким чином цей захід має бути призначений та реалізований, і ким саме, для забезпечення ефективності та уникнення ревіктимізації. Фахівцям також слід визначити конкретні органи влади, які мають видати заходи сатисфакції, та запитати у постраждалих осіб, чи бажають вони, щоб це відбулося приватно чи публічно.

Публічне вибачення у справі Асуль Рохас Марін проти Перу (Azul Rojas Marín v. Peru)

На виконання рішення ІАСтHR, який визнав Перу відповідальною за катування, завдані особі поліцейськими органами через її сексуальну орієнтацію, у листопаді 2022 року Перу провела публічний акт вибачення та визнання відповідальності. У церемонії взяли участь представники Міністерства юстиції, високопосадовці Судової влади та Національної прокуратури, а також Асуль Рохас. З Асуль було проведено консультації щодо заходу, і вона мала змогу запросити родичів та членів своєї громади. Під час церемонії Асуль Рохас заявила, що цей акт був для неї «тим, що наповнює».

Якщо одним із запитуваних заходів сатисфакції є публікація рішення, фахівці повинні перевірити, чи постраждали особи згодні на розголошення їхніх імен, інших ідентифікаційних елементів, фактів та іншої інформації у справі. В іншому випадку необхідно розглянути альтернативи для анонімізації рішення, такі як псевдоніми або ініціали. Якщо це доречно, публікація рішення повинна бути доступна мовою постраждалих осіб та іншими офіційними мовами держави.

У випадках, коли є запит на меморіали чи пам'ятники, мистецькі акції чи подібні заходи, і якщо потерпілі та постраждалі особи погоджуються, фахівці повинні забезпечити, щоб ці меморіали містили інформацію про причину та обставини порушень, включаючи дати, місця та, можливо, імена потерпілих осіб. У таких випадках вирішальне значення має забезпечення того, щоб імена були написані точно, щоб псевдоніми використовувалися там, де це вимагається, і щоб включені порушення були вичерпними. Цей захід має бути реалізований таким чином, щоб він відповідав поглядам та очікуванням потерпілих осіб.

Потенційні заходи сатисфакції, які можуть бути затребувані, включають:

- Видання публічних або приватних вибачень.
- Публікація рішення, що визнає порушення, пов'язані з катуваннями.
- Створення меморіалів, документальних фільмів та проведення заходів на вшанування потерпілих осіб.
- У випадках смерті або зникнення: ексгумація, ідентифікація тіл потерпілих осіб та забезпечення гідного поховання.
- Надання стипендій для прямих та непрямих потерпілих осіб.

Компенсація

У рамках цієї форми репарації потерпілим особам присуджується грошова компенсація за фінансову (майнову) та нефінансову (немайнову) шкоду, завдану внаслідок порушень прав людини. Майнова шкода стосується економічних втрат, які легко піддаються кількісній оцінці (наприклад, втрачені кошти, втрата майбутнього заробітку, витрати на юридичну, медичну чи іншу допомогу тощо). Немайнова шкода стосується втрат, які не мають чіткої грошової вартості (наприклад, душевні страждання, біль та страждання, зміна життєвого проекту тощо) (Див. нашу [Практичну примітку щодо Репарації для осіб, постраждалих від катувань](#), на стор. 21; та нашу [Практичну примітку щодо Компенсації](#)).

Підхід правозахисних органів щодо компенсації є непослідовним. ІАСtHR присуджує конкретні суми, здебільшого на основі принципу «справедливості» для майнової шкоди, та встановлює суми для моральної шкоди. ЄСПЛ також фіксує конкретні суми. ІАСHR, АСоттHPR та Договірні органи ООН зазвичай залишають це на розсуд Держав — визначати відповідну суму. Доцільно аргументувати на користь того, щоб правозахисні органи присуджували конкретні суми, навіть якщо це робиться у загальних рисах (шляхом включення основних категорій шкоди), оскільки це сприяє виконанню рішення на національному рівні.

Фахівці можуть впливати на присуджені суми компенсації, подаючи точні та добре обґрунтовані позови у своїх поданнях. У поданні слід чітко перерахувати кожен окрему категорію компенсації, надаючи детальну кошторисну оцінку та максимально вагомі підтверджувальні докази. Нижченаведена таблиця встановлює невичерпний перелік можливих категорій компенсації та способи обґрунтування позову.

Вид шкоди	Категорія компенсації	Позов	Підтверджувальні докази
Майнова шкода	Вартість медичного та/або психологічного лікування	Медичні витрати (візити та лікування)	Медичні довідки Медичні рахунки Інші квитанції
	Втрата заробітку, втрата потенціалу заробітку	Заробітна плата, втрачена під час та/або після порушення Витрати, які більше не можуть бути покриті через втрату заробітку/потенціалу заробітку (Наприклад, у разі смерті основного годувальника діти більше не можуть дозволити собі плату за навчання) Відсотки	Заробітна плата, втрачена до та після порушення Медичні довідки, що підтверджують наслідки, такі як інвалідність тощо. Рахунки витрат, які покривалися до порушення і які більше не можуть покриватися Свідчення

	Втрачені можливості, включно з працевлаштуванням, освітою та соціальними виплатами	Оплата вартості навчання Компенсація різниці у заробітку	Докази, що підтверджують кар'єрне зростання до порушення Свідчення Рахунки витрат (аналогічно до втрати заробітку)
	Втрачене або пошкоджене майно	Вартість майна Відсотки	Документи на землю або право власності на майно Фотографії майна Оцінка вартості/звіти експертів
	Інші витрати	Витрати на поховання Консультаційні збори Витрати, пов'язані з похованням та транспортуванням Витрати на харчування та воду під час тримання Проживання	Рахунки Свідчення Фотографії

Немайнова шкода	Біль та страж- дання	Сума коштів, що ґрунтується на судовій практиці органу, з ураху- ванням усіх об- ставин справи.	Свідчення по- терпілої особи
	Стрес і травма		Свідчення свід- ків
	Втрата задово- лення від життя		Психологічний звіт Звіт експерта

Розрахунок компенсації є складним процесом. Тому фахівці можуть порівнювати судову практику органу, до якого вони подають позов, та пропонувати суми для присудження на «засадах справедливості», коли це доречно та необхідно. (Див. також: [Практична примітка щодо Компенсації](#)).

Гарантії неповторення

Щоб належним чином сформулювати позови щодо гарантій неповторення, важливо мати ґрунтовне розуміння соціального, культурного, правового та інституційного контексту й рамок держави, проти якої подається позов. Це є ключовим для розуміння причин катувань та запобігання їхньому повторенню у майбутньому. Для фахівців, які не походять із цієї держави чи громади, особливо важливо працювати з національними або місцевими партнерами.

Фахівцям слід розглянути та оцінити необхідність запиту заходів репарації, спрямованих на зміну структурних проблем, як-от усунення стереотипів та стигматизації щодо певних груп. Заходи неповторення можуть включати правові реформи, ухвалення протоколів для забезпечення ефективного, ґендерно-чутливого та травмо-інформованого розслідування, ратифікацію міжнародних договорів, навчання з прав людини, картографування та документування справ, створення механізмів моніторингу тощо.

Фахівці також можуть дослідити існуючі рішення регіональних судів, договірних органів та інших установ, що стосуються подібних порушень, інкримінованих у справі, у тій самій Державі. Фахівці можуть використовувати попередні висновки правозахисних органів, щоб підкріпити свій позов правовою та

судово-прецедентною підтримкою. Також корисно шукати надійні та актуальні звіти неурядових організацій (НУО) щодо таких порушень у цій країні. Такі рекомендації мають бути підкріплені відповідною документацією.

У процесі впровадження гарантій неповторення фахівці можуть взаємодіяти з соціальними рухами, іншими постраждалими особами та організаціями для просування колективних аспектів цих заходів.

Справи, що стосуються СНПК у Непалі

КПЛ виніс рішення у чотирьох справах (Пурна Мая (Purna Maya), Деві Мая Непал (Devi Maya Nepal), Р.Р. (R.R.) та Фулматі Ньяя (Fulmati Nyaya)), що стосуються сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК), у Непалі. У кожній справі Непал був визнаний міжнародно відповідальним за пряме заподіяння сексуального насильства його офіцерами, і для потерпілих осіб була присуджена комплексна репарація. КПЛ визнав різні загальні аспекти, пов'язані з порушеннями прав людини в Непалі, зокрема систематичну практику сексуального насильства під час конфлікту та перешкоди, з якими стикаються жінки при доступі до правосуддя. Для усунення цих структурних проблем та запобігання повторенню таких актів, Комітет присудив наступні гарантії неповторення:

- Скасування строку давності для повідомлення про випадки СНПК.
- Криміналізація катувань.
- Сприяння національному діалогу щодо сексуального насильства проти жінок.
- Проведення навчання та кампаній з підвищення обізнаності щодо насильства проти жінок, а також забезпечення адекватного захисту потерпілих осіб.
- Ухвалення визначення згвалтування та інших форм сексуального насильства у внутрішньому законодавстві відповідно до міжнародних стандартів.

Потенційні заходи неповторення, які можуть бути затребувані, включають:

- Належна криміналізація катувань у національному кримінальному законодавстві.
- Правові реформи для забезпечення захисту від катувань.
- Ефективне та оперативне розслідування.
- Правові реформи, що уможливають притягнення до відповідальності.
- Протоколи для ефективного розслідування катувань.
- Збір офіційних даних про факти вчинення порушення.
- Ефективні механізми захисту від насильства чи загроз.
- Навчання державних службовців стандартам прав людини.
- Публічні політики для викорінення катувань проти жінок, осіб ЛГБТІК+, етнічних меншин та інших груп.

В. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РЕПАРАЦІЙ

Боротьба постраждалих осіб за отримання репарації, як правило, не закінчується після отримання відповідного наказу від національного, регіонального чи міжнародного органу. Саме тому, після ухвалення рішення про репарацію та у тісній консультації з потерпілою особою, важливо, щоб фахівці розробили та застосували план імплементації, який включає як правові, так і неправові дії. Цей розділ зосереджується на практичних аспектах, які фахівці повинні враховувати після присудження репарації правозахисним органом, пам'ятаючи, що не існує універсального підходу до імплементації (для отримання додаткової інформації див. [Практичну примітку REDRESS щодо Виконання рішень.](#))

Приклад належної практики (Справа Сепур Сарко у Гватемалі (Case of Sepur Zarco in Guatemala))

У листопаді 2018 року Національний трибунал Гватемали визнав військових посадовців винними у злочинах проти людяності, включно із сексуальним насильством щодо жінок мая у Сепур Сарко. Репарація включала компенсацію, розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності, пошук зниклих безвісти осіб, будівництво медичного центру, покращення освітніх центрів, двомовну установу для навчання жінок та дівчат, культурні заходи для жінок та титул власності на родові землі. Це був один із перших випадків, коли національний трибунал присудив постраждалим особам комплексні форми репарації, що виходять за рамки компенсації. Хоча рішення було ухвалено національним судом, цю стратегію можна адаптувати до інших контекстів.

Під час фази імплементації представники постраждалих осіб застосували прагматичний підхід та залучили до діалогу державні установи, відповідальні за реалізацію заходів. Це включало:

1. Підвищення чутливості та інформованості відповідних установ щодо рішення.
2. Проведення семінарів/воркшопів за участю державних установ, постраждалих осіб та організацій громадянського суспільства для визначення подальших кроків щодо імплементації.
3. Створення міжінституційного механізму для моніторингу та оцінки виконання всіх заходів.
4. Створення «технічних робочих груп», ґрунтованих на тематичних аспектах, охоплених заходами репарації.
5. Створення тематичних громадських робочих груп, які виконуватимуть роль соціальних аудиторів під керівництвом постраждалих осіб та організацій громадянського суспільства.

Хоча процес імплементації триває, у цій справі вже було виконано кілька заходів репарації.

Дотримання Державами рішень про репарацію міжнародних механізмів

Існують три основні перешкоди на національному рівні для дотримання рішень про репарацію, винесених регіональними та міжнародними механізмами: відсутність політичної волі до виконання, слабкі внутрішні інституційні механізми забезпечення виконання; обмежені механізми забезпечення виконання в рамках самих регіональних та міжнародних правозахисних органів. Усвідомлення цих перешкод, а також контексту країни та регіону, де сталося порушення, є вирішальним для розробки плану імплементації.

Фахівці та громадянське суспільство можуть відігравати важливу роль в адвокації політичних суб'єктів, щоб вони взяли на себе зобов'язання щодо імплементації репарації, а також у просвіті громадськості та формуванні

народної підтримки для імплементації. Це вимагає довгострокової залученості, фінансування, ресурсів та технічної експертизи. Розробка комплексної адвокаційної стратегії, яка залучає ключові зацікавлені сторони зі стійким та цілеспрямованим обміном повідомленнями, може допомогти подолати перешкоди на шляху імплементації. Ці стратегії повинні інтегрувати комунікаційні кампанії для підвищення обізнаності щодо проблем, справ та важливості репарації для постраждалих осіб та суспільства.

Залучення зацікавлених сторін до виконання рішень

У справах *Асуль Рохас проти Перу (Azul Rojas v. Peru)*, *Хінет Бедоя проти Колумбії (Jineth Bedoya v. Colombia)* та *Сепур Сарко проти Гватемали (Sepur Zarco v. Guatemala)* було використано дві ключові стратегії для сприяння імплементації: пряма взаємодія з національними зацікавленими сторонами та безпосередня участь постраждалих осіб у виконанні рішень.

У всіх трьох справах відбулися стратегічні зустрічі (як у рамках офіційних процедур контролю за виконанням, так і поза ними) між сторонами, що сприяло імплементації ключових заходів репарації. Провідна роль, яку відігравали постраждалі особи під час процесу імплементації, мала вирішальне значення для розробки та здійснення репарації.

Хоча репарації у цих справах ще не виконані в повному обсязі, згадані стратегії дозволили реалізувати певні заходи, включно з публічними вибаченнями, компенсацією та деякими гарантіями неповторення.

(Для отримання додаткової інформації про впровадження рішень для постраждалих осіб від СНПК див. наш звіт [Реалізація репарації для осіб, постраждалих від СНПК](#))

Фахівці та громадянське суспільство повинні працювати в межах існуючого національного контексту для виконання рішень у сфері прав людини, співпрацюючи з державними суб'єктами, а також з регіональними та міжнародними суб'єктами, де це можливо, щоб розробити рішення для зміцнення національних інституційних рамок для імплементації. Однак це не завжди можливо в умовах, де існує повна відсутність політичної волі,

триваючий збройний конфлікт, або загалом там, де така взаємодія може становити ризик для фахівців та потерпілих осіб.

IACHR нещодавно опублікувала звіт Національні механізми імплементації рекомендацій у сфері прав людини в Америці. У звіті висвітлюються ініціативи на національному рівні, запроваджені певними Державами для виконання міжнародних рішень у сфері прав людини.

Наприклад, Парагвай створив спеціальну Міжінституційну комісію, відповідальну за забезпечення виконання міжнародних рішень у сфері прав людини. У Колумбії існує чітке регулювання імплементації, включаючи створення законодавства, політик та інституцій, які сприяють діалогу з міжнародними органами. Міжміністерський орган, створений Законом № 288/1996 у Колумбії, займається рішеннями, ухваленими несудовими механізмами, такими як договірні органи ООН. Крім того, Уругвай створив Національний механізм контролю за виконанням та звітності щодо міжнародних рішень, який сприяє діалогу між громадянським суспільством, постраждалими особами та державними установами для забезпечення імплементації рішень у сфері прав людини.

Ці ініціативи спрямовані на покращення координації та дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини на національному рівні.

Фахівці та суб'єкти громадянського суспільства можуть впливати на пріоритети забезпечення виконання правозахисних механізмів (регіональних та міжнародних). Вони можуть, наприклад, писати листи-нагадування та подання до органу, який виніс рішення, або до його механізму контролю за виконанням; звітувати про неповне виконання або його недоліки перед такими органами; брати участь у публічних чи приватних слуханнях; та займатися міжнародною адвокацією разом з іншими правозахисними організаціями. Заяви громадянського суспільства та комунікаційні кампанії також можуть підтримувати правові та адвокаційні стратегії. Ці дії можуть підвищувати обізнаність, мобілізувати підтримку та чинити тиск для забезпечення виконання рішень у сфері прав людини та здійснення репарації.

Розробка стратегії імплементації

Плани імплементації залежать від обставин кожної справи (типу порушення, кількості постраждалих осіб), національного контексту (соціально-політичного, правового, інституційного та культурного), типу присудженої репарації, політичної волі держави, а також побажань та ситуації потерпілих осіб, серед інших факторів. Цей розділ пропонує загальні кроки, які можуть бути адаптовані фахівцями для розробки стратегії імплементації.

	Питання для розгляду	Коментарі
Консультації з постраждалими особами	<p>Яка поточна ситуація постраждалих осіб?</p> <p>Чи існують будь-які проблеми з безпекою для постраждалих осіб?</p> <p>Які пріоритети та очікування постраждалих осіб на фазі репарацій?</p> <p>Як можна задовольнити потреби постраждалої особи протягом цієї фази? Які кроки необхідно здійснити для реагування на ці потреби?</p>	<p>Консультації з постраждалими особами мають ґрунтуватися на принципі «не нашкодь» та понятті поінформованої згоди. Вони повинні бути травмо-інформованими, ґендерно-чутливими, культурно-чутливими та, в ідеалі, трансформаційними.</p> <p>Управління очікуваннями є необхідним для уникнення ревіктимізації або розчарування постраждалих осіб.</p> <p>Постраждалі особи можуть потребувати тимчасової допомоги для задоволення своїх найбільш нагальних потреб, яка може бути (тимчасово) надана організаціями громадянського суспільства, якщо інші рішення недоступні.</p>

		<p>Слід розглянути участь та консультації не лише з постраждалими особами, визнаними рішенням, але й із постраждалими громадами (це рішення має бути ретельно збалансоване з урахуванням спроможності, безпеки та побажань постраждалих осіб.)</p>
<p>Перегляд стратегії</p>	<p>Якою була стратегія ведення справи на початку судового розгляду?</p> <p>Чи була вона досягнута повністю/частково?</p> <p>Чи покрило рішення початкові очікування/потреби?</p> <p>Чи еволюціонували потреби потерпілих осіб, і якщо так, то яким чином?</p> <p>Чи повинна стратегія змінитися, і якщо так, то як саме?</p> <p>Які були основні перешкоди під час процесу судового розгляду, які можуть вплинути на фазу імплементації?</p> <p>Що потрібно зараз?</p> <p>Які пріоритети?</p> <p>Які цілі: короткострокові, середньострокові та довгострокові?</p>	<p>Важливо періодично переглядати стратегію ведення справи протягом фази імплементації, щоб (пере)встановити цілі та пріоритети, призначити відповідальних, переглянути графіки та визначити необхідні ресурси.</p>

Заходи репарації	<p>Індивідуальні:</p> <p>Які заходи спрямовані на відшкодування індивідуальної шкоди, завданої потерпілій особі?</p> <p>Які кроки необхідні для забезпечення отримання потерпілою особою репарації?</p> <p>Яким заходам слід надати пріоритет?</p>	<p>Важливо обговорити стратегію з постраждалою особою з самого початку фази імплементації та постійно інформувати постраждалих осіб про кожен зроблений крок.</p>
	<p>Загальні/колективні:</p> <p>Чи визнало рішення заходи репарації, що виходять за рамки індивідуальних потерпілих осіб, включаючи неповторення або сатисфакцію?</p> <p>Які існують можливості для залучення до ширших схем репарації в процесі імплементації?</p>	<p>Адвокація імплементації заходів неповторення може включати дослідження, розробку модельних законів та політик тощо.</p> <p>Слід розглянути участь інших організацій та груп постраждалих осіб для адвокації загальних заходів репарації, оскільки вони можуть бути зацікавлені у підтримці зусиль з імплементації.</p>
Ідентифікація правової бази для імплементації	<p>Чи має Держава спеціальну та чітку правову базу для забезпечення виконання?</p> <p>Чи можуть бути використані інші справи як приклад для імплементації?</p>	<p>Якщо існують чіткі юридичні кроки для імплементації, їм слід надати пріоритет у стратегії. Якщо такі норми відсутні, може виникнути потреба в національній/міжнародній адвокації та юридичних альтернативах.</p>

<p>Особи, які ухвалюють рішення</p>	<p>Які установи слід залучити до процесу імплементації?</p> <p>Які установи чи зацікавлені сторони можуть бути союзниками?</p> <p>Які ключові повідомлення та інструменти можуть бути використані для сенсипілізації (підвищення обізнаності) осіб, які ухвалюють рішення?</p>	<p>Складіть карту установ (судова, законодавча та виконавча влада), відповідальних за імплементацію кожного заходу репарації, та визначте стратегії комунікації безпосередньо з ними. Залежно від країни, національні правозахисні установи та національні превентивні механізми можуть бути важливими союзниками на фазі імплементації.</p> <p>Також необхідно скласти карту донорів, інших Держав, політиків, міжнародних механізмів та правозахисних зацікавлених сторін, які можуть підтримати процес імплементації.</p>
<p>Національна, регіональна та міжнародна адвокація</p>	<p>Які ключові повідомлення та інструменти можуть бути використані для сенсипілізації (підвищення обізнаності) осіб, які ухвалюють рішення?</p> <p>Як можна переконати органи влади у важливості імплементації?</p> <p>Які існують можливості та правові канали для звернення до цих міжнародних механізмів?</p>	<p>Визначте суб'єктів та можливості на національному, регіональному та міжнародному рівнях для адвокації імплементації. Це включає процедури подання звітів, спеціальні процедури, заяви, серед іншого.</p> <p>Визначте стратегії адвокації та комунікації.</p>

<p>Можливість обміну досвідом на різних рівнях юрисдикції</p>	<p>Як можна імплементувати рішення за межами національної локації, країни чи континенту?</p>	<p>За наявності можливостей, ідентифікуйте подібні справи в інших юрисдикціях, втручайтеся як треті сторони або розробляйте конкретні проекти для просування цих стандартів в інших регіонах.</p> <p>Слід розглянути обмін досвідом із фахівцями в інших юрисдикціях для побудови або приєднання до спільноти фахівців щодо імплементування репарації.</p>
<p>План імплементування</p>	<p>Які заходи (дії) необхідні для виконання рішення?</p> <p>Хто буде відповідальним за кожен захід?</p> <p>Які ресурси необхідні для кожного заходу?</p> <p>Які ризики це тягне за собою?</p> <p>Яка буде роль інших суб'єктів?</p> <p>Які часові рамки для заходів?</p> <p>Коли кінцевий термін для кожного заходу?</p>	<p>План імплементування повинен включати цілі, заходи (дії), призначення відповідальних, визначення часових рамок, а також встановлення інших аспектів імплементування, таких як потреби в ресурсах та плани комунікації. Стратегія може змінюватися з часом залежно від внутрішніх та зовнішніх факторів (наприклад, зміна урядів, створення національних механізмів тощо). Важливо інтегрувати план зниження ризиків.</p>

Воркшопи/семінари для імплементації рішень про репарацію

За наявності відповідного контексту, початковою точкою для розробки стратегії імплементації може бути проведення воркшопу/семінару. Він може зібрати відповідних суб'єктів (постраждалих осіб та лідерів постраждалих осіб, юридичних представників, суб'єктів громадянського суспільства, НУО, дружніх урядових суб'єктів) для обговорення питань, згаданих вище. Результатом може стати комплексний стратегічний план з чіткими заходами (діями), призначеними відповідальними та визначеними часовими рамками.

За умови їхньої попередньої консультації та згоди, це надає можливість залучити постраждалих осіб до стратегічних дискусій із самого початку. Вони можуть висувати свої ідеї, пріоритети та брати на себе керівництво деякими заходами (діями).

Де це можливо, фахівці можуть залучити відповідні державні органи до такого воркшопу/семінару або до його частин. Це створює простір для відображення важливості імплементації, виявлення інституційних чи інших перешкод та пошуку шляхів взаємної співпраці у прозорий спосіб.

Див. також нашу практичну примітку щодо Сприяння проведенню воркшопів/семінарів з судових процесів.

Шаблон стратегії імплементації

СТРАТЕГІЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У СПРАВІ (НАЗВА СПРАВИ ТА ОРГАН, ЩО УХВАЛИВ РІШЕННЯ – якщо не конфіденційно)								
Цілі (Приклади)	Заходи (дії)	Характер заходу	Відповідальна особа / організація / установа	Кінцевий термін	Що необхідно?	Оновлення прогресу	Виклики / затримки в імплементації / неочікувані результати	Перегляд
Ціль 1 Ідентифікація та задоволення потреб і пріоритетів постраждалих осіб								
Результат 1. Проведення консультацій з постраждалими особами у справі для ідентифікації та задоволення їхніх потреб (тимчасова Допомога)	1.А.1. Консультування постраждалих осіб та інформування їх про рішення.	Підхід, орієнтований на постраждалих осіб						
	1.А.2. Ідентифікація потреб	SCA						
	1.А.3. Ідентифікація пріоритетів	SCA						
Ціль 2. Надати репарацію через виконання рішення								
Результат 2.А. Активувати та дотримуватися будь-яких національних правових шляхів для забезпечення виконання рішень	2.А.1. Подання офіційного запиту до суду для активації процедури контролю за виконанням.	Правовий						
	2.А.2							
	2.А.3							

С. РЕПАРАЦІЯ ПЕРЕД ДОГОВІРНИМИ ОРГАНАМИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Цей розділ пропонує практичну інформацію про те, як репарація розуміється різними правозахисними механізмами. Він також окреслює процедури, яких слід дотримуватися при взаємодії з кожним механізмом, та висвітлює деякі аспекти, які слід враховувати на фазі імплементації.

Держави несуть міжнародне зобов'язання надавати ефективні засоби правового захисту для забезпечення того, щоб особи, постраждалі від катувань, отримували комплексні заходи репарації. Цей обов'язок закріплений у кількох міжнародних документах, включаючи: Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист та відшкодування для осіб, постраждалих від грубих порушень міжнародного права прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права (Основні принципи ООН); Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки та покарання (КПК); Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП); Африканську хартію прав людини і народів (АЧНР); Європейську конвенцію з прав людини (ЄКПЛ); та Американську конвенцію про права людини (АЧНР); серед інших документів. (Для отримання інформації про ефективні засоби правового захисту див. Практичну примітку щодо Репарації для осіб, постраждалих від катувань.)

Якщо Держава не надає особам, постраждалим від порушень прав людини, ефективного засобу правового захисту, постраждалі особи можуть звернутися до міжнародних та регіональних органів, щоб отримати рішення щодо міжнародної відповідальності держави та вимагати репарацію. Для того, щоб такі вимоги були прийнятними, постраждалі особи зазвичай повинні «вичерпати внутрішні засоби правового захисту». Це правило також відоме як «принцип субсидіарності», який передбачає, що держави мають кращі можливості для забезпечення поваги, захисту та просування прав людини. (Для отримання більш практичної інформації щодо прийнятності у кожному

правозахисному органі див. Практичну примітку 2. Комплексний стратегічний судовий процес проти катувань.)

Міжнародні та регіональні правозахисні механізми є засобом останньої надії для постраждалих осіб, щоб отримати справедливість. Вибір форуму для вимагання репарації залежить від таких факторів, як тип порушення, місце його вчинення, статус ратифікації договору, прийняття процедури індивідуальних скарг, критерії прийнятності, ефективність та швидкість провадження, вплив рішень та вподобання постраждалої особи. (Для отримання додаткової інформації див. наш Навчальний модуль щодо Вибору форуму.)

Договори та правові документи, що визнають право на репарацію			
Африканська система	Європейська система	Міжамериканська система	ООН
<u>Африканська хартія прав людини і народів.</u> <u>Протокол до Африканської хартії прав людини і народів про створення Африканського суду з прав людини і народів (Протокол Африканського суду)</u> <u>Протокол до АСНР про права жінок в Африці (Протокол Мапуту)</u> <u>Африканська хартія про права та добробут дитини.</u> <u>Зауваження загального порядку № 4</u> Право на відшкодування для осіб, постраждалих від катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, покарань або видів поведження (Стаття 5)	<u>Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та деякі з її протоколів</u>	<u>Американська конвенція з прав людини</u> <u>Міжамериканська конвенція про запобігання катуванням та їхнє покарання</u> <u>Протокол Сан-Сальвадор:</u> <u>Додатковий протокол до Американської конвенції з прав людини в галузі економічних, соціальних та культурних прав</u> <u>Конвенція Белен-ду-Пара:</u> <u>Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок</u>	<u>Міжнародний пакт про громадянські та політичні права</u> <u>Факультативний протокол до МПГПП</u> <u>Зауваження загального порядку № 31</u> <u>Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання (КПК)</u> <u>Факультативний протокол до КПК</u> <u>Зауваження загального порядку № 3</u> <u>Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації проти жінок</u> <u>Факультативний протокол до CEDAW</u> <u>Загальна рекомендація № 28</u>

Африканська система

Процедура подання заяви та імплементації репарації

Фізичні особи та НУО можуть подати скаргу до АСоттННР проти однієї з 54 Держав-членів АСННР, стверджуючи, що відбулося порушення Хартії, яке може бути поставлене у провину Державі, та вимагати репарацію. Комісія розглядає передані їй повідомлення у двоетапному процесі: (i) порушення провадження; (ii) прийнятність та суть справи. Заходи репарації зазвичай включаються до рішення Комісії по суті. Це означає, що фахівці повинні чітко вказати у своїх поданнях, які форми репарації необхідні для усунення заявленого порушення (порушень), та надати докази на підтримку цих клопотань. Хоча це трапляється рідше, Правило 21 Правил процедури Комісії передбачає, що рішення щодо репарації може бути відкладене Комісією після видання рішення по суті. У такому випадку Комісія може запросити додаткові письмові подання від сторін або провести окреме усне слухання.

Відповідно до Статті 53 АСННР та Правила 114 Правил процедури, Африканська комісія може ухвалювати рекомендації, коли вона ідентифікує будь-які порушення Хартії, які можуть бути поставлені у провину Державі. Правило 125 визначає процедуру моніторингу дотримання рішень, виданих Комісією. Це правило встановлює часові рамки, протягом яких сторони зобов'язані надавати інформацію про прогрес в імплементації рекомендацій Комісії (180 днів). Він також окреслює роль Доповідача у зв'язку зі Спілкуванням у цьому процесі, включно з рекомендацією подальших дій Комісії (таких як проведення спеціальних слухань чи візитів до країни). У разі відсутності дотримання, Комісія може передати справу до компетентних політичних органів Африканського Союзу (Правило 137).

Відповідно до Правила 130 Правил процедури, Комісія може передати справу до АСтННР. Крім того, згідно з Правилом 39 Регламенту Суду, НУО, які мають статус спостерігача при Комісії, та фізичні особи можуть подавати заяви до АСтННР, якщо Держава, проти якої подано заяву, визнала юрисдикцію Суду приймати

справи від НУО та фізичних осіб (наразі 34 держави ратифікували Додатковий протокол, але лише вісім депонували свою декларацію, що визнає компетенцію Суду приймати справи безпосередньо від НУО та фізичних осіб). У справах, що розглядаються АСtHPR, у яких заявник вимагає репарацію, заявник повинен подати клопотання про репарацію у первинній заяві до Суду відповідно до Регламенту АСtHPR (Правило 40(4)). Юридичні представники повинні включити тип та суму запитуваної репарації, а також будь-які підтверджуючі докази. Суд, як правило, ухвалює рішення щодо клопотань про репарацію у своєму рішенні по суті, яке встановлює одне чи кілька порушень захищеного права. Однак, у деяких випадках Суд видає окреме рішення щодо репарації.

Ресурс: Інформаційний лист АСtHPR щодо подання позовів про репарацію

АСtHPR вжив заходів для заохочення заявників подавати конкретні клопотання щодо заходів репарації відповідно до міжнародних стандартів, викладених у судовій практиці Суду, в Основних принципах та керівних положеннях, а також в інших відповідних документах, прийнятих АСtHPR. З цією метою Суд розробив Інформаційний лист щодо подання позовів про репарацію для надання заявникам вказівок щодо подання повного обґрунтування щодо репарації.

Заходи репарації, присуджені Африканською системою

Зауваження загального порядку № 4 АСоттHPR щодо Права на відшкодування для осіб, потерпілих від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, покарань чи поведень є найбільш спеціалізованим документом про право на відшкодування для жертв катувань в Африці. Він містить багато тих самих положень, що й Основні принципи та керівні положення та інші міжнародні документи, які обговорюють принципи та форми репарації у справах про катування.

З часом Комісія інтегрувала різні форми репарації у свої рекомендації, включаючи гарантії неповторення та розслідування. Наприклад, у справах,

що стосуються катувань, як-от Джордж Іяньорі Каджікабі проти Арабської Республіки Єгипет (George Iyanyori Kajikabi v. The Arab Republic of Egypt), яка стосувалася довільного затримання та катування єгипетською поліцією суданських протестувальників під час сидячої демонстрації поблизу офісу Верховного комісара ООН у справах біженців, Комісія встановила, що Єгипет порушив кілька прав людини, закріплених в АСНПР. Відповідно, Комісія рекомендувала Єгипту провести розслідування, забезпечити притягнення до відповідальності осіб, винних у катуваннях, надати повну компенсацію, реформувати національне законодавство відповідно до міжнародних стандартів пропорційності та необхідності у застосуванні сили.

У справі Амін Меккі Медані та Фарук Абу Ейсса проти Судану (Amin Mekki Medani & Farouq Abu Eissa v. Sudan), Комісія визнала Судан відповідальним за жорстоке поводження та довільне затримання двох правозахисників з боку Суданської національної служби розвідки та безпеки (NISS). У своєму рішенні Комісія рекомендувала Державі: надати компенсацію за матеріальні та моральні збитки, провести розслідування, реформувати закони, здійснити інституційні та процедурні зміни для запобігання повторенню подібних порушень.

Репарація на практиці

Прикладом успішної адвокаційної кампанії є імплементація рішення АСоттНПР у справі Народ проти Кот-д'Івуару (People v. Ivory Coast) щодо дискримінаційного законодавства, яке відмовляло меншинам у країні у наданні громадянства. Серед іншого, Комісія зобов'язала провести реформу Конституції для дотримання принципу недискримінації. Імплементація цієї справи пропонує гарний приклад ефективної адвокації, який може бути відтворений у справах про катування. Зокрема, організації та заявники очолювали адвокацію щодо заходів неповторення, включаючи: Конституційні поправки; покращення систем реєстрації; забезпечення доступу до правосуддя; запровадження санкцій проти органів влади, які сприяють дискримінації щодо груп постраждалих осіб.

АСоттНРР, ОГС, постраждалі особи, лідери та інші суб'єкти працювали спільно над стратегіями імплементації рішення. Ці зусилля супроводжувалися кампаніями підвищення обізнаності та прямою участю ОГС в дискусіях щодо національного плану дій.

Завдяки цим зусиллям Кот-д'Івуар провів референдум, який вніс поправки до Конституції для усунення дискримінаційних положень щодо громадянства. Кот-д'Івуар також ратифікував договори з прав людини та ухвалив закони для уникнення безгромадянства. (Детальніше про справу можна прочитати [тут](#)).

Справи щодо репарації в Африканському Суді

- У справі ***Konaté проти Буркіна-Фасо (Konaté v. Burkina Faso)***, Суд встановив принципи щодо права на засіб правового захисту та репарацію, включно з зобов'язанням держави надати повну репарацію у разі, якщо мало місце міжнародно-протиправне діяння. Суд також заявив, що репарація повинна покривати всі збитки постраждалій особі, встановив вимогу показати причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням та заявленою шкодою, і визначив, що заявник несе тягар доведення, щоб обґрунтувати будь-які заявлені суми. Застосовуючи ці принципи, Суд присудив заходи реституції; компенсації за втрату доходу, витрати та моральну шкоду, а також сатисфакції. Суд також зобов'язав Державу внести зміни до законодавства для забезпечення його сумісності з Африканською хартією.
- У справі ***Zongo проти Буркіна-Фасо (Zongo v. Burkina Faso)***, Суд визнав широке визначення «потерпілої особи». Суд ухвалив, що моральна шкода може бути присуджена не лише спадкоємцям, але й близьким родичам (включаючи батьків та дітей безпосередніх постраждалих осіб). На цій основі Суд присудив грошову компенсацію за моральну шкоду членам сімей безпосередніх постраждалих осіб, а також заходи сатисфакції (публікація рішення Суду) та гарантії неповторення (поновлення розслідування для притягнення винних до відповідальності).

Міжамериканська система

Процедура подання заявки та імплементації репарації

Фізичні особи, групи осіб та НУО можуть подати клопотання проти будь-якої держави-члена Організації Американських Держав (ОАС) до ІАСНР, деталізуючи порушення, яких вони зазнали, та вимагаючи репарацію. Загалом, аналіз справи перед ІАСНР має три етапи: (i) початковий розгляд, (ii) прийнятність, та (iii) розгляд по суті справи. На етапі розгляду по суті, Комісія вирішує, чи порушила відповідна Держава права людини, і якщо так, то зобов'язує Державу надати репарацію потерпілим особам.

Незважаючи на квазісудовий характер ІАСНР, держави повинні сумлінно імплементувати рішення, видані Комісією, для забезпечення дотримання Міжамериканських договорів, які вони ратифікували.

У своїх рішеннях Комісія встановлює кінцевий термін для імплементації репарацій, включених до рішення. Після спливу цього терміну, відповідно до Статті 51 АСНР, Комісія вирішує, чи буде справа передана до ІАСТНР. Це може статися лише у випадку, якщо Держава ратифікувала АСНР та визнала юрисдикцію Суду. (Наразі 20 Держав-членів ОАС визнали юрисдикцію ІАСТНР).

Юридична процедура перед ІАСТНР складається з подання письмових клопотань щодо прийнятності та суті справи і публічних слухань для подання доказів та заключних аргументів. Потерпілі особи можуть брати участь у провадженні, подаючи аргументи, а також подаючи та заперечуючи докази. Суд ухвалює рішення щодо прийнятності та суті справи в одному рішенні, і якщо він встановлює, що Держава порушила АСНР та інші міжамериканські договори, він присуджує комплексну репарацію на користь потерпілих осіб.

Моніторинг дотримання рішень Суду здійснюється через письмові клопотання сторін щодо стану імплементації наказів про репарацію. Суд також може проводити публічні та приватні слухання за участю сторін, включно з потерпілими особами. ІАСТНР видає постанови про моніторинг дотримання рішень, в яких він оцінює стадію імплементації заходів репарації та вимагає подальших дій та інформації.

Репарація на практиці

Після оголошення гуманітарного помилування колишнього Президента Перу Альберто Фухіморі — засудженого в Перу за серйозні порушення прав людини під час перуанського збройного конфлікту, які були розглянуті ІАСtHR у справах Барріос Альтос (Barrios Altos) та Ла Кантута (La Cantuta), де Суд зобов'язав провести належне розслідування та накласти санкції — організації громадянського суспільства порушили це питання перед Судом у рамках його процедури моніторингу дотримання. Заявники стверджували, що звільнення Фухіморі перуанською владою суперечить репарації, присудженій в обох рішеннях. Суд підтримав вимоги потерпілих осіб, і його постанова відіграла вирішальну роль у спонуканні національних органів влади зрештою відхилити помилування.

Ресурс: Інформаційний буклет про Систему клопотань та справ

IACHR видала буклет для надання вказівок особам, потерпілим від порушень прав людини, щодо того, як подати клопотання до Комісії. Буклет містить інформацію про основні концепції, які необхідно знати перед поданням справи, як і коли подавати клопотання, вимоги для цього, а також процедуру, якої слід дотримуватися.

Призначені заходи репарації

Міжамериканська судова практика часто застосовувала прогресивний підхід до надання репарації, особливо щодо гендерних перспектив, корінних народів та перехідного правосуддя.

ІАСtHR визначив, що репарація за порушення прав людини повинна, якщо це можливо, набувати форми повної реституції (*'restitutio in integrum'*), і потерпілі особи повинні бути забезпечені репарацією за наслідки порушень, включаючи грошову компенсацію за матеріальну та нематеріальну шкоду. У своїй судовій практиці Суд дотримувався керівного принципу, згідно з яким репарація

повинна прагнути усунути наслідки порушень, а характер і сума компенсації залежатимуть від шкоди, заподіяної внаслідок конкретних порушень, встановлених Судом.

Суд надає великого значення заходам неповторення і часто зобов'язував впроваджувати заходи, що мають публічний масштаб чи вплив, для сприяння структурним змінам. ІАСtHR очолив прийняття цілісного підходу до репарації, зазначаючи, що міжнародне право визнає потерпілі особи як правоволодільців щодо репарації, і зазвичай застосовує диференційовані підходи у своїх рішеннях. ІАСtHR також часто посилався на судову практику КПК при присудженні репарації особам, потерпілим від катувань.

У контексті сексуального насильства Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання та викорінення насильства проти жінок (Конвенція Белен-до-Пара) спеціально визнає відповідальність Держав щодо надання репарації жінкам, які зазнали насильства. Наприклад, у справі Бавовняне поле проти Мексики (Cotton Field v. Mexico), Суд розробив концепцію «трансформативної репарації», присудивши загальні заходи для врегулювання поширеного контексту насильства проти жінок у країні (детальніше про трансформативну репарацію див. у нашій Практичній примітці щодо Репарації для осіб, постраждалих від катувань). Щодо катувань, у справі Гутьєррес Солер проти Колумбії (Gutierrez Soler v. Colombia), Суд присудив імплементацію Стамбульського протоколу, який надає керівні вказівки для лікарів та юристів щодо документування катувань та жорстокого поводження.

Європейська система

Стаття 5(5) ЄКПЛ передбачає право на компенсацію для осіб, потерпілих від довільного арешту чи затримання. Крім того, ЄСПЛ постановив, що право осіб на ефективний засіб правового захисту викладено у Статті 13 ЄКПЛ і зазвичай тлумачиться у поєднанні зі Статтею 41, яка встановлює, що у випадках, коли Суд встановлює порушення, він також може надати «справедливу сатисфакцію» потерпілій стороні.

Процедура подання заяви та імплементації репарації

Фізичні особи, які зазнали порушення прав людини, можуть подати заяву безпосередньо до ЄСПЛ проти будь-якої держави-члена Ради Європи. Подаючи справу до ЄСПЛ, заявники повинні вказати засіб правового захисту та/або заходи справедливої сатисфакції, на які вони претендують. Суд ухвалює рішення щодо заходів репарації у своєму рішенні по суті.

Після ухвалення рішення Судом Комітет міністрів Ради Європи здійснює нагляд за дотриманням рішення. Комітет міністрів складається з представників Держав-членів Ради Європи. Відповідно до Правил Комітету міністрів, ця інституція надає пріоритет ситуаціям, де існує системна проблема, яку можна вирішити шляхом імплементації рішення. Загальна процедура полягає в тому, що держави повинні надати Комітету, через шість місяців після видання рішення, план дій для імплементації рішення, вказуючи на кроки, які вже були зроблені для дотримання рішення, включаючи виплату компенсації.

У рамках процедури подальшого контролю, Комітет міністрів отримує інформацію від громадянського суспільства, сторін та держави для оцінки дотримання рішення (Див. більше інформації в Посібнику з Імплементації рішень Європейського суду з прав людини).

Національні інституції з прав людини та ОГС, включно з юридичними представниками, можуть брати участь у цьому процесі, подаючи звіти про імплементацію до Комітету міністрів згідно з Правилом 9 їхніх процедурних правил. (Практична примітка щодо Виконання рішень). ОГС також можуть брати участь у неформальних брифінгах, організованих Європейською мережею імплементації, для Комітету міністрів щодо імплементації конкретних справ.

Призначені заходи репарації

Щойно ЄСПЛ встановлює, що Держава порушила Європейську конвенцію з прав людини, він зазвичай присуджує заходи репарації на користь заявників. Суд може присудити індивідуальні заходи, які охоплюють компенсацію, ефективні розслідування або реституцію, а також загальні заходи, що включають правові реформи.

ЄСПЛ імплементував «процедуру пілотного рішення» для вирішення значної кількості схожих справ, що впливають із системних проблем. У рамках цієї процедури Суд обирає одну або більше справ серед численних заяв з аналогічними обставинами та призначає заходи репарації, спрямовані на усунення першопричин порушень прав людини. Мета полягає у вирішенні структурних проблем, які призвели до порушень, та забезпеченні ефективних засобів правового захисту для постраждалих осіб.

ЄСПЛ зобов'язує виплату компенсацій у більшості своїх рішень, як це встановлено в Практичній директиві ЄСПЛ «Вимоги щодо справедливої сатисфакції». Зазвичай ЄСПЛ прямо не вказує заходи чи дії, які Держава повинна вжити для виправлення чи запобігання ситуації, що призвела до порушення прав людини. Суд послідовно підкреслює свою субсидіарну роль, що означає, що первинний обов'язок щодо надання репарації лежить на Державі відповідно до «принципу меж розсуду»). Проте, у деяких справах Суд присуджував заходи неповторення. Через це фахівці мають можливість сприяти розвитку судової практики Суду щодо репарації у більш прогресивних формах, де це можливо.

Кейс-стаді: Честаро проти Італії (Cestaro v. Italy) (ЄСПЛ, 2015 р.)

ЄСПЛ встановив, що кримінальне законодавство Італії було як неналежним для покарання актів катування, так і не мало стримувального ефекту, здатного запобігти подібним порушенням у майбутньому. Суд розцінив це як структурну проблему. При присудженні засобу правового захисту, Суд підтвердив, що зобов'язання держави можуть включати вимогу створити відповідну правову базу, зокрема шляхом запровадження ефективних положень кримінального права. Суд вважав за необхідне, щоб правова система Італії запровадила юридичні механізми, здатні накладати відповідні санкції на осіб, відповідальних за катування та жорстоке поводження, та запобігати тому, щоб вони користувалися заходами, несумісними з прецедентним правом Суду.

Договірні органи ООН

На міжнародному рівні договірні органи ООН, створені відповідно до десяти основних договорів з прав людини, кожен має механізм, що здійснює моніторинг імплементації міжнародних зобов'язань, закріплених у цих інструментах. Потерпілі особи можуть подавати індивідуальні скарги до Комітетів, залежно від конкретних юрисдикційних правил механізму та визнання цієї опції постраждалою Державою (або шляхом ухвалення факультативного протоколу, або через декларацію про визнання індивідуальних скарг). Коли договірний орган встановлює, що відбулося порушення прав заявника згідно з договором, він видає рішення щодо заходів, які Держава-учасниця повинна вжити для надання репарації.

Окрім індивідуальних скарг, кожен договірний орган періодично розглядає дотримання Державами своїх міжнародних зобов'язань. У процесі перегляду держави ОГС можуть надавати інформацію, наприклад, щодо імплементації репарації. Потім договірні органи ухвалюють заключні зауваження щодо переглянутої держави та надають конкретні рекомендації, які можуть сприяти імплементації репарації через встановлення політик у сфері прав людини або правових реформ у межах держави.

Договірні органи ООН мають спеціальні процедури подальшого контролю для імплементації своїх рішень. Зазвичай, ці процедури ґрунтуються на та обмежуються письмовим поданням інформації заявниками та Державою щодо статусу дотримання репараційних заходів. Відповідний договірний орган потім оцінює заходи, ухвалені Державою, і вимагає подальших дій у разі потреби.

КПЛ має власні Керівні принципи щодо процедури подальшого контролю за Зауваженнями. У цьому документі Комітет надає практичну інформацію для Держав та потерпілих осіб про те, як звітувати про імплементацію його рішень. Інформація щодо імплементації має бути включена до звіту про подальший контроль, підготовленого Комітетом. Ці керівні принципи також встановлюють деякі дії, які КПЛ може вжити на стадії імплементації, включаючи:

(a) Нагадування Державі-учасниці про необхідність надання своїх зауважень або запрошення

додаткової інформації від держави-учасниці та/або автора(ів);

(b) Визначення справи як фокусованої та оприлюднення деталей справи

у наступному звіті про подальший контроль;

(c) Запрошення зустрічі у Женеві з представником держави-учасниці;

(d) Передача відповідної інформації до Ради ООН з прав людини, щоб Рада розглянула питання ефективної репарації потерпілим особам під час наступного універсального періодичного огляду відповідної держави-учасниці;»

Наведені нижче розділи висвітлюють практику репарації трьох ключових договірних органів ООН: КПЛ, КПК та CEDAW.

Комітет з прав людини

КПЛ розширено тлумачив Статтю 2(3) МПГПП як основу права на ефективний засіб правового захисту. Інші положення МПГПП встановлюють компенсацію як форму репарації для осіб, незаконно позбавлених волі (Статті 9(5) та 14(6)). Також, у Зауваженні загального порядку № 31, КПЛ виділив різні форми репарації.

КПЛ може розглядати індивідуальні повідомлення, що містять заяви про порушення прав, викладених в МПГПП, з боку Держав-учасниць, які також ратифікували Перший факультативний протокол до МПГПП. Якщо КПЛ

встановлює, що Держава несе відповідальність за порушення прав людини всупереч Пакту, він може присудити репарації. КПЛ зазвичай включає до своїх рішень заходи неповторення та сатисфакції.

Ресурс: Типова форма скарги для повідомлень до КПЛ та КПК

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (ОНЧНР) опублікував типову форму скарги для індивідуальних повідомлень до КПЛ та КПК. Заявники можуть використовувати типову форму скарги як керівництво, щоб забезпечити включення всієї ключової інформації, необхідної Комітетам для розгляду повідомлень.

Комітет проти катувань

Стаття 14 КПК ООН зобов'язує компенсацію та заходи реабілітації для осіб, потерпілих від катувань. Зауваження загального порядку № 3 КПК окреслює основні принципи репарації згідно з КПК ООН та наголошує, що, хоча економічна компенсація безумовно відіграє роль у полегшенні наслідків порушень, необхідні комплексні заходи репарації, включно з сатисфакцією та гарантіями неповторення. Згідно із Зауваженням загального порядку № 3, держави повинні забезпечити оперативне, ефективне та неупереджене розслідування, судове переслідування та пропорційне покарання. Зауваження загального порядку стверджує, що сатисфакція та гарантії неповторення також зобов'язані Статтею 14. Крім того, воно визнає важливість участі та лідерства потерпілих осіб, а також ролі громадянського суспільства в отриманні відшкодування.

Будь-яка особа чи група осіб, які заявляють про те, що є потерпілими особами від порушення КПК ООН з боку держави-учасниці, можуть подати індивідуальне повідомлення до КПК. Для того, щоб КПК міг приймати індивідуальні скарги, відповідна Держава-учасниця повинна визнати юрисдикцію Комітету, погодившись на процедуру індивідуальних скарг відповідно до Статті 22 Конвенції.

Кейс-стаді: Пані А проти Боснії та Герцеговини (Mrs. A v. Bosnia and Herzegovina) (КПК, 2019 р.)

Це рішення, яке стосується справи про зґвалтування боснійської жінки на початку 1990-х років під час війни в колишній Югославії, є першим рішенням КПК, що розглядає відповідальність держави щодо сексуального насильства під час внутрішнього збройного конфлікту. Комітет встановив, що зґвалтування та інші акти сексуального насильства становлять катування згідно з Конвенцією та зобов'язав Державу виплатити справедливую та адекватну компенсацію і надати безоплатну медичну та психологічну допомогу потерпілій особі. Ухвалюючи рішення щодо скарги Пані А, КПК застосував стандарти, викладені у попередніх зауваженнях загального порядку та заключних зауваженнях, і уточнив, що держави повинні забезпечити відшкодування — включаючи компенсацію — для осіб, потерпілих від катувань, незалежно від платоспроможності індивідуального винного або термінів давності за такими позовами.

КПК також визнав роль, яку відіграє навчання щодо зобов'язань за Конвенцією у наданні репарації особам, потерпілим від катувань чи жорстокого поводження. Зауваження загального порядку № 3 спеціально відзначає важливість включення Стамбульського протоколу до національних процедур. КПК наголосив, що Протокол відіграє превентивну роль у навчанні постачальників послуг щодо того, як пом'якшити ризики ретравматизації та створювати відносини довіри між постачальниками послуг та потерпілими особами. (Детальніше про Стамбульський протокол див. у нашій Практичній примітці щодо Медико-правових звітів Стамбульського протоколу).

Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW)

Стаття 2 CEDAW окреслює основні обов'язки Держав-учасниць. У Загальній рекомендації 28 Комітет заявив, що держави-учасниці зобов'язані надавати репарацію жінкам, чії права згідно з Конвенцією були порушені. Комітет наголосив, що без репарації зобов'язання щодо надання належного засобу правового захисту не вважається виконаним.

Фізичні особи або групи осіб, які зазнали порушень CEDAW, можуть подавати скарги до Комітету проти держави, якщо вона зробила необхідну декларацію відповідно до Статті 14 Конвенції.

Ресурс: Інформаційний лист CEDAW та Типова форма скарги

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (ОНЧР) опублікував інформаційний лист та типову форму скарги для індивідуальних повідомлень до CEDAW. Заявники можуть використовувати типову форму скарги як керівництво, щоб забезпечити включення всієї ключової інформації, необхідної Комітету для розгляду повідомлень.

У Загальній рекомендації 30, яка фокусується на жінках у ситуаціях запобігання конфліктам, конфлікту та постконфлікту, Комітет зазначив, що держави-учасниці повинні забезпечити надання жінкам адекватної, ефективної та швидкої репарації, і що оцінка ґендерного виміру заподіяної шкоди є суттєвою, незалежно від того, чи засоби правового захисту зобов'язані національними чи міжнародними судами, чи адміністративними схемами. Комітет рекомендував, щоб держави забезпечували ґендерно чутливі заходи репарації, сприяли правам жінок, а також щоб жінки були залучені до розробки всіх програм репарації, спрямованих на відшкодування шкоди, якої вони зазнали.

Обговорюючи доступ жінок до правосуддя у Загальній рекомендації 33, Комітет надав більше практичних деталей щодо того, як держави можуть забезпечити ґендерно чутливу репарацію для повного дотримання своїх зобов'язань. Наприклад, у справах про сексуальне насильство в конфліктних або постконфліктних ситуаціях, Комітет закликає держави проводити інституційні реформи, скасовувати дискримінаційне законодавство та ухвалювати законодавство, що передбачає адекватні санкції, відповідно до міжнародних стандартів прав людини. держави повинні додатково визначати репарацію в тісній співпраці з жіночими організаціями та громадянським суспільством, щоб подолати дискримінацію, яка передувала конфлікту.

Кейс-стаді: Магдулейн Абайда проти Лівії (Magdulein Abaida v. Libya)

Магдулейн Абайда, жіноча правозахисниця у Лівії, була викрадена та піддана катуванням за свою правозахисну діяльність. Комітет CEDAW встановив, що Лівія порушила права Магдулейн, не провівши розслідування її затримання та катувань. У результаті, Комітет видав комплексні заходи репарації, які включали проведення ефективних розслідувань, судове переслідування винних та надання повної компенсації Магдулейн. Крім того, Комітет зобов'язав заходи неповторення, включаючи ухвалення антидискримінаційних законів з ґендерною перспективою, вжиття заходів для запобігання довільним затриманням, визнання легітимності жінок-правозахисників у публічному дискурсі та забезпечення безперешкодного доступу до правосуддя для жінок, які є особами, потерпілими від насильства. Ці заходи спрямовані на вирішення основних проблем, що призвели до порушень, та запобігання виникненню подібних порушень у майбутньому.

ДОКУМЕНТИ ТА ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

Документи ООН

- Резолюція Генеральної Асамблеї 60/147. Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист та репарацію для осіб, потерпілих від грубих порушень міжнародного права прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права.
- Комітет проти катувань. Зауваження загального порядку № 3 щодо імплементації статті 14 державами-учасницями.
- Резолюція Ради з прав людини 22/21. Катування та інші жорстокі, нелюдські чи такі, що принижують гідність, види поведження чи покарання: реабілітація постраждалих від катувань осіб.
- Спеціальний доповідач ООН з питання про право на реституцію, компенсацію та реабілітацію для осіб, постраждалих від грубих порушень прав людини та основоположних свобод. Дослідження щодо права на реституцію, компенсацію та реабілітацію для осіб, постраждалих від грубих порушень прав людини та основоположних свобод,
- Зауваження загального порядку № 31 (КПЛ). Характер загального правового зобов'язання, покладеного на держави-учасниці Пакту.
- Зауваження загального порядку № 28 Комітету CEDAW. Основні зобов'язання Держав-учасниць відповідно до статті 2 Конвенції.
- Зауваження загального порядку № 30 Комітету CEDAW. Жінки у ситуаціях запобігання конфліктам, конфлікту та постконфліктних ситуаціях.
- Зауваження загального порядку № 33 Комітету CEDAW. Доступ жінок до правосуддя.

- Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Стамбульський протокол: Посібник з ефективного розслідування та документування катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання.
- Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Керівні принципи ООН щодо бізнесу та прав людини: Імплементация Рамок Організації Об'єднаних Націй «Захищати, поважати та забезпечувати засоби правового захисту».

Африканська система захисту прав людини

- Африканський Союз. Африканська хартія прав людини і народів.
- AComHRP. Зауваження загального порядку № 4 до Африканської хартії прав людини і народів. Право на відшкодування для осіб, постраждалих від катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, покарань або видів поведження (Стаття 5)
- ACtHR. Інформаційний лист щодо подання заяв про репарації.

Міжамериканська система захисту прав людини

- OAS. Американська конвенція з прав людини.
- OAS. Міжамериканська конвенція про запобігання катуванням та їхнє покарання.
- IACoMHR. Mecanismos Nacionales de Implementación de Recomendaciones y Decisiones Internacionales en materia de Derechos Humanos (Лише іспанською).
- IACoMHR. Guía de Buenas Prácticas y Orientaciones Básicas para la Implementación de Decisiones de la Comisión Interamericana de Derechos Humanos (Лише іспанською).
- IACoMHR. Інформаційний буклет про Систему петицій та справ.

Європейська система захисту прав людини

- Рада Європи. Європейська конвенція з прав людини.
- ЄСПЛ. Посібник зі Статті 13 Європейської конвенції з прав людини (Посібник щодо ефективного засобу правового захисту).
- Рада Європи. Стаття 41 Європейської конвенції з прав людини.

Доповіді та статті

- Міжнародний комітет Червоного Хреста, Чому МКЧХ розмовляє зі збройними групами.
- ООН Жінки та Юридичний коледж Вашингтонського університету США, Документування належної практики притягнення до відповідальності за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом: Справа Сепур Сарко (Sepur Zarco).
- Міжнародна комісія юристів, Право на засіб правового захисту та репарацію за грубі порушення прав людини.
- Спеціальний фокус: Імплементация рішень Африканської комісії з прав людини і народів, Африканський журнал права прав людини, Том 24 № 2 2024, Видавництво юридичної літератури Університету Преторії.
- Мюррей, Р. Г. (2023), Роздуми про імплементацию. У *Дослідженні міждисциплінарних підходів до імплементации та впливу рішень у сфері прав людини*, Центр прав людини Преторії, Південна Африка.
- Мюррей, Р. Г. & Лонг Д. К. (Ред.) (2022), *Дослідницький посібник з імплементации законодавства про права людини*. Edward Elgar Publishing.

Практичні примітки та Навчальні модулі REDRESS

- Практична примітка 1: Закон проти катувань.
- Практична примітка 2: Комплексний стратегічний судовий процес проти катувань.
- Практична примітка 3: Медико-правовий звіт за Стамбульським протоколом.
- Практична примітка 4: Виконання рішень.
- Практична примітка 5: Стратегічний судовий процес у справах про насильницькі зникнення в Африці.
- Навчальні модулі з Комплексного стратегічного судового процесу
Модуль 5: Розслідування кримінального переслідування за катування,
- Навчальні модулі з Комплексного стратегічного судового процесу
Модуль 11: Адвокаційна діяльність.
- Навчальні модулі з Комплексного стратегічного судового процесу
Модуль 8: Вибір форуму.
- Навчальні модулі з Комплексного стратегічного судового процесу
Модуль 11: Написання позову щодо порушення прав людини

Бази даних судової практики:

- База даних юриспруденції договірних органів ООН.
- База даних рішень AComHR.
- База даних рішень ACtHR.
- База даних рішень IACtHR.
- База даних рішень ЄСПЛ.

Інші документи

- GSF. Кіншаська декларація про права на репарацію та співтворення осіб, постраждалих та потерпілих від сексуального та ґендерно-зумовленого насильства, пов'язаного з конфліктом,
- Університет Квінз у Белфасті, REDRESS. Белфастські керівні принципи щодо репарацій у постконфліктних суспільствах
- Міжнародна рада з реабілітації осіб, постраждалих від катувань. Імплементация права на реабілітацію для осіб, постраждалих від катувань:Посібник.
- Ініціативи юстиції Відкритого Суспільства, Від рішення до правосуддя: Впровадження міжнародних та регіональних рішень у сфері прав людини (2010)
- Ініціативи юстиції Відкритого Суспільства, Від прав до засобів правового захисту: Структури та стратегії імплементації міжнародних рішень у сфері прав людини (2013 р.)

REDRESS це міжнародна правозахисна організація, яка забезпечує правосуддя та репарації для осіб, постраждалих від катувань, кидає виклик безкарності для винних осіб та виступає за правові та політичні реформи для боротьби з катуваннями. Наші справи реагують на катування як на індивідуальний злочин у національному та міжнародному праві, як на цивільне правопорушення з індивідуальною відповідальністю, і як на порушення прав людини з відповідальністю держави.

redress.org

 redresstrust

 REDRESS

REDRESS

Ending torture, seeking justice for survivors